

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук Груздя Олександра Івановича на дисертацію Кувшинова Олексія Дмитровича на тему «Спеціаліст у кримінальному провадженні (кримінальний процесуальний та криміналістичний аспекти)», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Реформа кримінального процесуального законодавства України, що триває, спрямована на підвищення якості доказування та забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження. У цьому контексті інститут спеціаліста відіграє важливу роль, оскільки залучення осіб, які володіють спеціальними знаннями, сприяє якіснішому збиранню, аналізу та оцінці доказів.

Значення спеціаліста в кримінальному провадженні суттєво зростає через ускладнення методів учинення кримінальних правопорушень. Використання сучасних криміналістичних методів потребує не лише залучення експертів, а й активної участі спеціалістів на всіх стадіях кримінального процесу, включаючи слідчі (розшукові) дії, оцінку доказів та судовий розгляд.

Незважаючи на правове закріплення статусу спеціаліста в Кримінальному процесуальному кодексі України, на практиці залишаються проблеми, пов'язані з визначенням меж його повноважень, процесуального статусу та ефективністю його участі. Недостатньо врегульованими залишаються питання використання спеціальних знань у процесі доказування, взаємодії спеціаліста зі слідчим та іншими учасниками провадження.

Науковий рівень дисертації та новизна представлених теоретичних результатів проведених здобувачем досліджень, їх наукова обґрунтованість.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що вміщують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У розділі 1 роботи «Теоретичні засади дослідження спеціаліста як учасника кримінального провадження» автором розглядається генеза інституту «спеціаліста» у вітчизняному кримінальному процесуальному праві та стан

наукового дослідження проблем участі спеціаліста у кримінальному провадженні.

У другому розділі дисертації «Кримінальні процесуальні аспекти участі спеціаліста у кримінальному провадженні» здобувач досліджує процесуальний статус спеціаліста та правове регулювання його участі у кримінальному провадженні надає кримінально-процесуальну характеристику висновку спеціаліста як нової процесуальної форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні.

Третій розділ дисертації присвячений дослідженню спеціаліста у кримінальному провадженню з боку криміналістики в якому акцентовано увагу організацію залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій (підрозділ 3.1) та участі спеціаліста у підготовці та призначенні судових експертиз (підрозділ 3.3).

Вищенаведене дозволило Кувшинову О.Д. винести на захист положення і висновки, які, у переважній більшості, є новими або містять значну частку новизни. Серед основних розроблених положень, що розв'язують конкретні наукові завдання, мають характер концептуальних і відповідають критеріям наукової новизни, слід відмітити такі:

уперше:

- розкрито елементний склад процесуального статусу спеціаліста як учасника кримінального провадження. До таких елементів віднесено сукупність відповідних юридичних норм, легальне визначення поняття спеціаліста, його процесуальні (юридичні) форми участі у провадженні, права й обов'язки, додаткові гарантії, відповідальність, обмеження щодо участі в судочинстві, а також порядок оплати роботи;

- з'ясовано сутність та процесуальну природу отримання висновку спеціаліста, констатовано низьку якість норм, які регламентують указану процесуальну форму використання спеціальних знань. Сформульовано й обґрунтовано пропозиції щодо доповнення чинного КПК України змінами, якими, зокрема, доцільно дозволити використовувати висновки спеціаліста у

кримінальних провадженнях щодо всіх видів кримінальних правопорушень та чітко встановити, що висновок експерта має вищу доказову силу порівняно з висновком спеціаліста.

Автором удосконалено:

- наукові положення щодо генези інституту спеціаліста у кримінальному провадженні. Наголошено, що поточний період розвитку указанного інституту пов'язаний із приведенням національного кримінального процесуального законодавства до стандартів Європейського Союзу. Показано, що вітчизняне законодавство в частині правового статусу спеціаліста є в цілому наближеним до стандартів пост-соціалістичних країн-членів ЄС;

- тактико-криміналістичні засади залучення та використання допомоги спеціаліста під час проведення окремих С(Р)Д. Запропоновано диференціювати спеціалістів, на тих, участь яких у проведенні процесуальної дії є обов'язковою відповідно до вимог закону, «універсальних» для певного виду С(Р)Д спеціалістів та ситуативних спеціалістів, які залучаються залежно від специфіки кримінального правопорушення для виконання окремих завдань;

- тактичні й організаційні положення щодо участі спеціаліста в підготовці та призначенні судових експертиз. Наголошено, що спеціалісти здатні надати допомогу з визначенням виду судової експертизи, моменту її проведення, конкретного експерта чи експертної установи, відібранням та підготовкою матеріалів дослідження, формулюванням запитань, оцінкою висновку експерта тощо;

У роботі набули подальшого розвитку:

- положення щодо стану наукових досліджень проблем участі спеціаліста у кримінальному провадженні. Аргументовано, що протягом сучасного етапу розвитку кримінального судочинства не проводилося комплексних монографічних досліджень, які б сукупно та у взаємозв'язку опрацьовували й кримінальні процесуальні, і криміналістичні аспекти участі спеціаліста у кримінальному провадженні;

- наукові узагальнення щодо організації залучення окремих категорій спеціалістів до проведення процесуальних дій в кримінальному провадженні. Продемонстровано, що найбільш ефективними на практиці є механізми залучення як спеціалістів штатних співробітників правоохоронних органів та державних судово-експертних установ.

Отже, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків і сформульованих рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження використовуються у:

– науково-дослідній діяльності – під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень, спрямованих на подальший розвиток науки кримінального процесу та криміналістики (акт впровадження Донецького державного університету внутрішніх справ від 20 листопада 2024 року);

– освітньому процесі – під час викладання дисциплін ОК21 «Кримінальний процес» та ОК27 «Криміналістика» галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право (акт впровадження Донецького державного університету внутрішніх справ від 20 листопада 2024 року);

– практичній діяльності слідчих підрозділів (акт впровадження СУ ГУНП в Полтавській області від 20 серпня 2024 року) та експертних підрозділів (акт впровадження Національного наукового центру «Інститут судових експертиз імені Заслуженого професора М.С. Бокаріуса МЮ України від 29 серпня 2024 року).

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Метою дисертаційної роботи є комплексне розроблення теоретичних засад та науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо кримінальних процесуальних та криміналістичних аспектів участі спеціаліста у кримінальному провадженні.

Для досягнення зазначеної мети поставлені такі **задачі**:

- дослідити генезу інституту спеціаліста у вітчизняному кримінальному судочинстві;
- оцінити стан наукових досліджень проблем участі спеціаліста у кримінальному провадженні;
- визначити й охарактеризувати ключові елементи процесуального статусу спеціаліста;
- окреслити процесуальні та організаційні засади отримання та використання висновку спеціаліста у кримінальному провадженні, оцінити ефективність указаної процесуальної форми спеціальних знань;
- охарактеризувати загальні організаційні засади залучення спеціалістів до проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні;
- опрацювати тактико-криміналістичні засади залучення та використання допомоги спеціаліста під час проведення окремих С(Р)Д;
- визначити види допомоги, що надають спеціалісти слідчому під час підготовки та призначення судових експертиз.

Методологія даного дослідження поєднує три основні групи методів: філософські методи, що включають закони, прийоми та принципи діалектики і метафізики; загальнонаукові методи, які включають такі прийоми логіки, як: аналіз, синтез, дедукція та індукція, системний та структурно-функціональний методи, метод порівняння, прийоми соціологічного методу тощо; спеціально-юридичні методи дослідження, що включають формально-юридичний метод як різновид аксіоматичного загальнонаукового методу, історико-правовий метод, методи юридичної логіки та статистики, методи порівняльного правознавства, а також методи юридичного моделювання й прогнозування.

Повнота викладених наукових результатів в опублікованих працях здобувача.

Основні наукові результати дисертації відображено в 9 наукових публікаціях, з них 5 статті – у наукових виданнях, включених МОН України до

переліку наукових фахових видань з юридичних наук, та 4 тези доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних заходів.

Перелік наукових праць здобувача й аналіз їхнього змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження досить повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію на різних науково-практичних заходах.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Детальний аналіз дисертації Кувшинова О.Д. дає підстави дійти висновку про відсутність текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності.

Зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно та високо оцінюючи проведене дисертантом дослідження, необхідно звернути увагу на наявність окремих положень, що можуть бути предметом для дискусії під час публічного захисту дисертації, серед яких:

1. У підрозділі 1.1 «Генеza інституту «спеціаліста» у вітчизняному кримінальному процесуальному праві» здобувачем здійснено порівняння правового регулювання інституту спеціаліста в Латвії, Литві, Естонії та Польщі, проте не роз'яснено, чому обрано саме ці країни. Було б доцільно включити аналіз країн із різними правовими моделями (наприклад, Франція, США, Німеччина).

2. У підрозділі 3.1 «Організація залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій» дисертантом запропоновано поділ спеціалістів на три категорії (обов'язкові, універсальні, ситуативні). Однак не визначені чіткі критерії, за якими спеціаліст належить до тієї чи іншої категорії. Наприклад, що саме визначає «універсальність» спеціаліста? Відсутність цих критеріїв ускладнює можливість практичного застосування запропонованої класифікації. Та чи може спеціаліст під час певної слідчої (розшукової) дії змінювати свою категорію в залежності від обстановки, яка відбулася?

В подальшій науковій діяльності доцільно запропонувати прогноз розвитку ролі спеціаліста у кримінальному провадженні України в умовах

цифровізації та інтеграції з європейськими стандартами, а також під час дії правового режиму воєнного стану.

Загальний висновок. Представлена дисертаційна робота Кувшинова Олексія Дмитровича «Спеціаліст у кримінальному провадженні (кримінальний процесуальний та криміналістичний аспекти)» є завершеною роботою, сформульовані у ній наукові результати містять елементи наукової новизни, які мають теоретичне і практичне значення для науки кримінальний процес та криміналістика. Дисертаційне дослідження виконано з урахуванням положень Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126-р), відповідно до Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454), Пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року), а також згідно з тематикою науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ на 2024 рік «Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями» (0124U003107) та «Організаційні, правові та тактичні засади протидії організованій злочинній діяльності» (0123U104250), а її автор – Кувшинов Олексій Дмитрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Рецензент –
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального процесу та
криміналістики факультету № 1
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Олександр ГРУЗДЬ